

Metodika k učebnici

Dejepis pre 7. ročník špeciálnych škôl

1. Úvod

Vážené panie učiteľky, vážení páni učitelia,

táto metodika obsahuje vysvetlenie a odôvodnenie zvolenej koncepcie a štruktúry učebnice. V rámci štruktúry si predstavíme najprv jednotlivé prvky v učebnici, štruktúru kapitol, ako aj možnosti ich využitia vo výchovno-vzdelávacom procese.

Súčasťou metodiky je návrh časovo-tematického plánu pre siedmy ročník s využitím tejto učebnice. Rovnako sa pokúsime ukázať, ako možno jednu tému/kapitolu učebnice použiť priamo na vyučovacej hodine.

V závere tejto metodiky Vám stručne predstavíme pripravovaný pracovný zošit a ponúkneme niekoľko návrhov na využívanie internetových obrazových zdrojov.

Dúfame, že Vám bude učebnica i táto metodika užitočnou pomôckou pri dosahovaní Vašich cieľov. Veľa úspechov Vám želá

Vydavateľstvo POČUJ

2. Koncepcia

Koncepcia učebnice vychádza z viacerých legislatívnych a pedagogických rámcov. Najpodstatnejším je **Vzdelávací program pre žiakov s mentálnym postihnutím** z roku 2016, ktorý

stanovuje základné ciele výchovy a vzdelávania, vymedzuje profil absolventa, určuje rámcový učebný plán, obsah a proces výuky dejepisu v siedmom ročníku.

Vzdelávací program tvoril aj oporu na zapojenie **medzipredmetových vzťahov** v horizontálnej i vertikálnej rovine. Pri zostavovaní učebnice sme sa riadili aj tým, čo už žiaci preberali a mali by si osvojiť na konci 6. ročníka zo slovenského jazyka, vlastivedy a matematiky. Zároveň sme sledovali učivo, ktoré sa preberá v siedmom ročníku v slovenskom jazyku, geografii, biológii, matematike a fyzike.

V učebnici sú zaradené aj **témy**, ktoré **nie sú** priamo uvedené v **obsahu štátneho vzdelávacieho programu**. Sú však **podstatné na pochopenie obsahu** štátneho vzdelávacieho programu v širšom európskom a svetovom kontexte. Napríklad, na pochopenie obsahu „renesančné pamiatky na Slovensku“ je dôležité sa zoznámiť s pojmom „renesancia“ a jedna kapitola sa preto venuje majstrovi Leonardovi. Alebo, na pochopenie obsahu „revolučný rok 1848 v našich dejinách“, je podstatné zoznámiť sa s pojmom „revolúcia“ v kontexte doby a preto sme zaradili kapitolu o francúzskej revolúcii. Táto téma je dôležitá aj na pochopenie pojmu „republika“ a „ľudské práva“, ktoré budú žiaci potrebovať v ôsmom ročníku. S ohľadom na učivo vo ôsmom ročníku sme rovnako zaradili kapitolu o zrušení otroctva, pričom sa žiaci zoznámia aj s pojmom kolónia, ktorý je dôležitý pri preberaní príčin prvej svetovej vojny. Samozrejme, je na učiteľovi¹, či tieto témy zaradí do vyučovania alebo sa zameria len na obsah stanovený štátnym vzdelávacím programom. Ak tieto témy považuje za užitočné a zaradí ich do vyučovania, malo by sa to premietnuť do Školského vzdelávacieho programu.

¹ V nasledujúcom texte pod pojmom učiteľ a vyučujúci rozumieme rovnocenne aj pojem učiteľka a vyučujúca.

Druhým dôležitým rámcom je všeobecná pedagogika a **postavenie učebnice** v pedagogickom systéme ako **učebnej pomôcky** alebo učebného prostriedku. Učebnica sama o sebe nemôže naplňať všetky pedagogické ciele. Učebnice slúži ako pomôcka alebo prostriedok na dosiahnutie týchto cieľov. Dá sa povedať, že učebnica „ožíva“ až v rukách učiteľa a s jej pomocou môže dosahovať stanovené pedagogické ciele. Je len na učiteľovi, aké metódy, formy a pomôcky si zvolí pri dosahovaní cieľov stanovených štátnym vzdelávacím programom či vlastných špecifických vzdelávacích cieľov.

Každý učiteľ je jedinečná osobnosť a používa jedinečné stratégie. Niektorí učitelia používajú učebnicu na každej hodine a preberú ju od „a po z“, niektorí siahnu po učebnici len vtedy, keď im nejaká časť alebo prvok zapadá do zámeru a plánu hodiny. Niektorí učitelia používajú učebnicu zriedkavo alebo vôbec a je takpovediac len „v zálohe“ pre prípad dlhodobej absencie učiteľa, dlhodobej absencie žiaka či pre rôzne nepredvídateľné udalosti a eventuálnej dištančnej výuke. Toto platí v oveľa väčšej miere pri vzdelávaní žiakov s mentálnym postihnutím, lebo skupiny alebo triedy sú vzhľadom na širokú škálu postihnutí žiakov veľmi heterogénne a každá skupina žiakov je iná. Je preto na učiteľovi, ako bude túto pomôcku používať, či už pri **frontálnom** alebo **individualizovanom vyučovaní**.

Pri zvažovaní, ktoré **funkcie učebnice** by najviac zohľadňovali špecifiká vzdelávania žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím, sme sa rozhodli pre posilnenie **organizačnej** a **formatívnej** funkcie na úkor informačnej, aplikačnej a hodnotiacej funkcie učebnice. V popredí našej pozornosti preto stála najmä štruktúra učebnice a výber jednotlivých didaktických prvkov.

3. Štruktúra učebnice

Jedným z cieľov vyučovania dejepisu v siedmom ročníku je „naučiť žiaka pracovať s učebnicou“. Aby sme čo najviac uľahčili dosiahnutie tohto cieľa, zvolili sme jednoduchú a **opakujúcu sa štruktúru**. Všetky kapitoly (témy) sú na **jednej dvojstrane** a majú rovnakú štruktúru. Tri kapitoly tvoria jeden tematický celok a po každom tematickom celku nasleduje dvojstrana s názvom Dejepis pod lupou, na ktorej sa nachádza 12 obrázkov s krátkymi textami. Táto dvojstrana slúži nielen doplnenie či rozšírenie učiva, no najmä na prebudenie záujmu žiakov dozvedieť sa niečo viac. Pomocou historických obrázkov a krátkych textov sa vytvárajú elementárne historické predstavy a precvičuje sa aj spôsobilosť čítania obrázkov. Túto dvojstranu možno využiť samostatne v rámci hodiny na opakovanie, no rovnako ju možno využívať priebežne pri preberaní jednotlivých kapitol. Ku každej kapitole sa zvyčajne viažu štyri obrázky. Celkovo je v učebnici sedem tematických celkov, dvadsaťjeden kapitol a sedem dvojstrán na prehĺbenie učiva.

3. 1. Štruktúra kapitoly

Základom každej kapitoly je **nadpis** a jeden väčší **umelecky spracovaný obrázok** historickej udalosti alebo osobnosti. Obrázok možno využiť v motivačnej alebo evokačnej fáze hodiny. K obrázku je vždy rovnaká inštrukcia: „Čo všetko vidíte na obrázku. Čo vás najviac zaujalo?“. Túto inštrukciu si žiaci nemusia čítať, stačí ak ich vyučujúci usmerňuje a vyzýva, aby si obrázok podrobne pozreli a spontánne sa vyjadrovali, čo vidia, čo sa im páči, čo sa im zdá divné, čo nepoznajú a podobne.

Pri práci s obrázkom môže učiteľ využiť aj inú metódu, napr. metódu vizuálnych stratégií myslenia ([Visual Thinking Strategies](#) - VTS). Jej základom sú tri kroky - tri okruhy otázok: „1. Čo vidíš na obrázku? Čo sa tam odohráva? 2. Na

základe čoho si to myslíš? Ukáž to na obrázku. 3. Vidiš na obrázku ešte niečo?"

Učiteľ môže žiakom rôzne pomáhať, nabádať ich, zamerať pozornosť na detaily alebo len na celkový dojem. Pri nesprávnom pomenovaní predmetu alebo javu môže žiacke výpovede parafrázovať a uvádzať na pravú mieru. Po opise obrázku sa môže učiteľ pýtať ďalej, napríklad čo si myslia, že sa na obrázku odohráva/deje, kto sú osoby na obrázku, čo robia. Každú odpoveď žiakov treba vnímať ako správnu a užitočnú – pomáha učiteľovi pochopiť, ako žiaci obrázok vnímajú, aké majú prekoncepty alebo miskoncepce k danému obdobiu. Cieľom je, aby sa žiaci vyjadrovali spontánne. Učiteľ len usmerňuje, nabáda alebo parafrázovaním upresňuje odpovede. Práca s obrázkom by sa mala končiť otázkou, čo by sa žiaci chceli ešte k udalosti alebo osobnosti na obrázku dozvedieť, ako to podľa nich dopadlo alebo čo si myslia, ako to naozaj bolo a podobne. Následne môže učiteľ prejsť k výkladovému textu, napríklad otázkou: „Uvidíme, čo sa k obrázku dozvieme v texte pod obrázkom.“

Výkladový text pod obrázkom pomáha naplňať cieľ predmetu pre siedmy ročník „čítať súvislý text a snažiť sa mu porozumieť“. Každý text sa člení do troch krátkych odsekov. Každý odsek obsahuje približne 40 až 50 slov. Text zaraďuje obrázok udalosti alebo osobnosti do historického kontextu a upresňuje, kto sa na obrázku nachádza a čo robí.

Je na každom vyučujúcom, akú stratégiu alebo postup si zvolí na prácu s výkladovým textom. Mal by pri tom v čo najväčšej miere zohľadniť špecifiká skupiny a jednotlivých žiakov. Môže zvoliť individuálnu prácu s celým textom, individuálnu prácu po odsekoch, spoločné čítanie, predčítanie a podobne. Po individuálnom tichom čítaní je dôležité sa vždy žiakov opýtať, ktorým slovám žiaci nerozumeli a hneď ich vysvetliť vhodnými synonymami alebo si pomôcť gestami a inými neverbálnymi

prostriedkami. Pri hlasnom čítaní sa zväčša žiaci pri neznámom slove „zaseknú“ a čítajú ho s problémami, čo učiteľa hneď upozorní, že slovo treba vysvetliť alebo parafrázovať.

Pri voľbe fontu, rozostupov medzi písmenami a medzi slovami ako aj riadkovania sme sa snažili vychádzať zo všeobecných odporúčaní pre tvorbu textov pre žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím a zásad tvorby textov pre tzv. ľahké čítanie.

V texte **nie sú** zámerne **žiadne informácie zdôraznené tučným písmom**. Na jednej strane preto, aby žiaci „neodbiehali“ očami k zvýraznenej informácii, nepovažovali zvýraznenú informáciu za najdôležitejšiu a nesnažili sa s ňou „uspokojiť“. Rovnako, aby automaticky nepovažovali zvýraznený text za odpoveď k otázkam pod textom. Na druhej strane sme nezvýrazňovali informácie aj preto, lebo nám v procese nejde prioritne o pamäťové osvojovanie si historických faktov.

Historické fakty sme sa v procese **didaktickej transformácie** snažili zredukovať na minimum nevyhnutné na pochopenie udalosti a budovanie si elementárnej historickej predstavy. Texty sú písané jemne **beletrizovaným štýlom** v snahe uprednostniť emocionálnu zaangažovanosť žiakov. Zároveň sme sa snažili o historickú korektnosť a vyhýbali sa priveľkým zjednodušeniam. Pri písaní mien panovníkov sme neuvádzali poradie panovníka s rovnakým menom na tróne alebo dynastiu. Hovoríme preto napríklad o kráľovi Ľudovítovi, ale nie o Ľudovítovi II. alebo Ľudovítovi II. Jagelovskom. Dynastiu sme uvádzali len pri Habsburgovcoch, pri ktorých to priamo vyžaduje obsah štátneho vzdelávacieho programu.

Pod každým obrázkom sa nachádzajú tri **otázky k textu**. Otázky sú zamerané na jednoduchú prácu s textom a jeho porozumenie. Sú zamerané na **nižšie kognitívne úrovne** poznávacích cieľov, ojedinele sa vyskytujú otázky na analytické ciele (otázky so zámenom prečo). Každá otázka sa v poradí vzťahuje k jednému odseku, čo by malo uľahčiť vyhľadávanie informácii v texte. Aj

v prípade práce s otázkami záleží na učiteľovi, či a kedy otázky využije. Môže otázku sám prečítať po každom odseku, ale rovnako môže otázky zadať až po prečítaní celého textu. Rovnako môže otázky parafrázovať, aby ich daná skupina alebo žiak lepšie pochopili a rovnako sa môže otázkami len inšpirovať a klásť iné alebo ďalšie otázky v závislosti od individuálnych vzdelávacích cieľov.

V hornej časti pravej strany sa striedavo opakujú „rubriky“ **Hľadáme súvislosti, Hľadáme v čase, Hľadáme na mape** alebo **Hľadáme v starých knihách/dokumentoch**. Tieto rubriky slúžia na lepšie uvedomenie si javu/udalosti alebo na fixáciu učiva. K schémam, mapám, časovým priamkam sa vždy viaže jedna aplikačná úloha.

V rubrike **Chceme vedieť viac** sa vždy nachádzajú dva obrázky s krátkymi textami, ktoré dopĺňujú alebo dokresľujú preberanú tému. Obrázky majú zväčša ilustračný charakter a sú limitované priestorom a celkovými ergonometrickými požiadavkami na formát učebnice. Mnohé obrázky sú orezané a zamerané len na detaily. Tu sa odporúča, aby mal učiteľ pripravené tieto isté obrázky či iné obrázky, ktoré môže žiakom premietnuť na interaktívnej tabuli. Ak chce použiť obrázok z učebnice, môže využiť rôzne aplikácie s využitím umelej inteligencie na spätné rozoznávanie obrázkov (napr. Google Lens alebo TinEye).

Na spodnej strane pravej dvojstrany sa nachádza rubrika **Čo sme sa dnes naučili**. Jej funkcia je čiastočne fixačná, reflektívna i diagnostická. Je na uvážení učiteľa, či si výpovede žiakov „na tabuli“ spolu so žiakmi prečíta, alebo sám vopred vyzve žiakov, aby jednoducho povedali, čo si dnes zapamätali. Zväčša sa „na tabuli“ nachádzajú tri výpovede – jedna sa viaže na zapamätanie si, jedna má skôr postojový charakter a rozvíja afektívne ciele. Niekedy sa objavuje aj „spontánna“ otázka žiaka, ktorá má motivovať žiakov pýtať sa a dozvedieť sa niečo viac, aj keď môže zdanlivo nesúvisieť s témou alebo byť trochu

„od vecí“. Je dôležité, aby mal učiteľ vopred pripravené odpovede jednak na otázky uvedené v učebnici, ako aj na širokú škálu možných žiackych otázok. Táto rubrika by mala podobne ako práca s hlavným obrázkom prebiehať v spontánnej rovine. Učiteľ žiakov len vyzýva, nabáda, usmerňuje alebo parafrázuje žiacke výpovede. Učiteľ takto dostáva bezprostrednú spätnú väzbu, čo si žiaci zapamätali, aké predstavy si vytvorili a čo ich ešte zaujíma. **Odporúča sa nadviazať na túto rubriku sebahodnotením žiaka** – v závislosti od špecifik skupiny a žiakov i spôsobu, akým učiteľ sebahodnotenie žiakov používa.

4. Návrh časovo-tematického plánu

Návrh časovo-tematického plánu vychádza z Rámcového učebného plánu a obsahu štátneho vzdelávacieho programu. Počty hodín pre mesiace sú orientačné a je potrebné si ich každoročne upraviť podľa aktuálneho plánu školských akcií, rozvrhu a kalendára pre daný rok (pohyblivé jarné prázdniny, Veľká noc, májové sviatky). Do plánu sú zaradené aj dve disponibilné hodiny, ktoré si vyučujúci môže presunúť k inému tematickému celku.

mesiac	počet hodín	Hodina/kapitola	Obsah podľa ŠVP
september	4	1. Úvodná hodina	
		2. Písmená pána Gutenberga	Objavy v 15. storočí a ich vplyv na rozvoj hospodárstva
		3. Plavba odvážneho Kolumba	Objavy v 15. storočí a ich vplyv na rozvoj hospodárstva
		4. V dielni majstra Leonarda	Renesančné kultúrne pamiatky na Slovensku

október	4	1. Zhrnutie, zopakovanie, prehĺbenie TC	
		2. Disponibilná hodina	
		3. Život na dedine	Život šľachty a poddaných v 16. storočí. Roľnícke a banícke povstania v Uhorsku.
		4. Život v paláci	Život šľachty a poddaných v 16. storočí. Roľnícke a banícke povstania v Uhorsku. Bitka pri Moháči.
november	3	1. Život v meste	Renesančné kultúrne pamiatky na Slovensku
		2. Zhrnutie, zopakovanie, prehĺbenie TC	
		3. Utekajte, Turci idú!	Bitka pri Moháči
december	3	1. Korunovácia kráľa Maximiliána	Vznik habsburskej monarchie Bratislava – hlavné mesto Uhorska
		2. Učiteľ na úteku	Náboženské vojny J. A. Komenský Baroková kultúra a jej pamiatky na Slovensku

			<i>J. Jánošík – symbol boja za slobodu a spravodlivosť</i> <i>Protihabsburské povstania</i>
		3. Zhrnutie, zopakovanie, prehĺbenie TC	
január	3	1. Vzdelanci zo Slovenska	<i>Slovenskí osvietenci</i>
		2. Čas reforiem	<i>Habsburgovci – Mária Terézia, Jozef II.</i> <i>Vznik a vývoj manufaktúr</i>
		3. Prvé knihy v slovenčine	<i>Začiatok slovenského národného obrozenia – A. Bernolák a bernolákovci</i>
február	3	1. Zhrnutie, zopakovanie, prehĺbenie TC	
		2. V dielni pána Edisona	<i>Rozvoj dopravy</i>
		3. Pod zástavou slobody	
marec	3	1. Zrušenie otroctva	
		2. Zhrnutie, zopakovanie, prehĺbenie TC	
		3. Disponibilná hodina	
apríl	4	1. Modernizácia Uhorska	<i>Rozvoj dopravy</i>
		2. Porada v Hlbokom	<i>Vývoj slovenského národného obrozenia – Ľ. Štúr a štúrovci</i> <i>Vytvorenie spisovného slovenského jazyka a rozvoj kultúry</i>
		3. Na Tatrou sa Blýska	<i>Postavenie Slovákov v Uhorsku</i>

		4. Zhrnutie, zopakovanie, prehĺbenie TC	
máj	3	1. Slovenskí dobrovoľníci	<i>Postavenie Slovákov v Uhorsku</i> <i>Revolučný rok 1848 v našich dejinách</i>
		2. Matica slovenská	<i>Memorandum slovenského národa a Matica slovenská, slovenské národné školstvo</i> <i>Postavenie Slovákov v Uhorsku</i>
		3. Tragédia v Černovej	<i>Vznik Rakúsko - Uhorska</i> <i>Postavenie Slovákov v Uhorsku</i>
jún	3	1. Zhrnutie, zopakovanie, prehĺbenie TC	
		2. Zhrnutie, zopakovanie, prehĺbenie ročníka	
		3. Záverečná hodina	
spolu	33		

5. Návrh na využitie učebnice na vyučovacej hodine

Názov témy: Písmená pána Gutenberga

Obsah: Objavy v 15. storočí a ich vplyv na rozvoj hospodárstva

Cieľ: Vytvoriť elementárne historické predstavy žiakov;

naučiť žiaka čítať súvislý text a snažiť sa mu porozumieť;

vedieť využívať názorný materiál, „čítať obrázky“.

Špecifický cieľ: Žiaci si vytvoria základnú predstavu, že kedysi sa knihu odpisovali ručne a po objavení kníhtlače sa tlačili.

Pomôcky: tlačené knihy, plniace pero, súprava pečiatok, papier, atrament, poduška na nanášanie atramentu, obrázky, videá

Ako sme už spomínali v úvode, je na každom vyučujúcom, aké metódy, formy či pomôcky si zvolí pri dosahovaní pedagogických cieľov. V predloženom návrhu na prácu s učebnicou na vyučovacej hodine uvádzame fázy hodiny, ktoré zodpovedajú tradičnému rozloženiu hodiny na motiváciu, expozíciu, fixáciu a diagnostiku, ale rovnako aj metóde evokácia, uvedomenie si významu a reflexia. Obe metódy majú mnoho prienikov a možno ich využívať paralelne.

Časové údaje v zátvorkách sú orientačné a vytvárajú priestor na individuálne rozvrhnutie vyučovacej hodiny.

5. 1. Motivácia/evokácia (5 – 10 min)

V úvode každej hodiny sa odporúča opýtať sa žiakov, či si pamätajú, čo robili/preberali/sa učili na poslednej hodine. V tomto prípade by pred prvou kapitolou mala predchádzať úvodná hodina, kde sa žiaci zoznámia s predmetom a učebnicou. Učiteľ môže napríklad žiakov nechať na úvodnej hodine, aby si učebnici sami pomaly prelistovali, nemusia nič čítať, len si pozeráť obrázky. V učebnici môžu listovať, ako chcú, spredu dozadu, zozadu dopredu. Môžu si prezeráť a voľne sa rozprávať so spolužiakmi, ukazovať si a baviť sa o obrázkoch. Po chvíli sa začne učiteľ pýtať: „Páči sa vám učebnica? Páčia sa vám obrázky? Ktorý obrázok vás zaujal? Čo ťa na obrázku zaujalo? Tešíte sa, keď sa budeme rozprávať o nejakom obrázku? Ktorý

text by ste si chceli prečítať? Na čo sa netešíte?". Žiaci s učiteľom i navzájom medzi sebou diskutujú a ukazujú si obrázky (hlavné i ilustračné).

V prípade tejto hodiny by žiaci teda mali hovoriť o tom, ako si pozerali učebnicu. Učiteľ sa môže opýtať, či si ešte pamätajú, ktorý obrázok sa im najviac páčil.

Samotnú tému hodinu môže začať tým, že ukáže žiakom tlačenú knihu bez výrazného nadpisu alebo obalu a spýta sa „Čo držím v ruke?“ Keď žiaci odpovedia, že knihu, knihu otvorí a pýta sa ďalej: „A čo sa nachádza v knihe?“ Ukazuje pritom na text, riadky, slová, písmená. Po vypočutí odpovedí sa spýta: „A ako sa podľa vás slová a písmená do knihy dostali?“ Učiteľ musí byť pripravený na všetky možné odpovede, žiadnu neberie ako nesprávnu – ak odpoveď nie je správna, len sa snaží vysvetliť, že to tak nebolo. Napríklad, na odpoveď „niekto ich tam napísal“, len reaguje, že si nevie celkom dobre predstaviť, že by niekto písal tak úhľadne a všetky písmená písal úplne rovnako.

Keď nikto nepríde so správnou odpoveďou (tlač, pečiatka), navrhne žiakom, že im niečo ukáže. Vytiahne súpravu s pečiatkami a spýta sa žiakov, či vedia, o čo ide. Žiaci budú určite hneď sami chcieť niečo odtláčať a odporúča sa nechať im na chvíľu voľný priestor na vyskúšanie si pečiatok. Následne im učiteľ predvedie na jednom písmene, ako sa dajú vedľa seba odtlačiť rovnako vyzerajúce písmená. Potom sa spýta, ako by žiaci odtlačili jedno krátke slovo, napr. „JA“. Žiaci pravdepodobne najprv odtlačia písmeno „J“ a potom písmeno „A“. Učiteľ sa môže opýtať, či by sa dalo slovo odtlačiť aj naraz. Ak žiaci sami neprídu na odpoveď, chytí obe písmená spolu a odtlačí niekoľkokrát slovo na papier. Môže vyskúšať zostaviť a udržať spolu pečiatky aj s trojpísmenovým alebo štvorpísmenovým slovom, prípadne môže písmená stiahnuť gumičkou alebo jednoduchou sťahovacou slučkou na špagáte.

Počas tejto fázy učiteľ zisťuje **prekoncepty** žiakov k téme písmo, knihy a tlač. Deti môžu súčasne samé experimentovať s pečiatkami. V závislosti od špecifik skupiny a jednotlivých žiakov môže „hru“ s pečiatkami rozvíjať ďalej. Môže sa opýtať, ako by žiaci tlačili celú vetu alebo celú stranu. Môže žiakom ukázať, že tlačiť sa dá aj naopak – že písmená postaví na stôl (ideálne v nejakom rámičku – dá sa využiť škatuľka na pečiatky) a na ne položí papier a ten pritlačí na písmená.

V závere tejto fázy sa spýta žiakov: „Myslíte si, že sa takto vyrábali knihy odjakživa? Aj kedysi veľmi, veľmi dávno?“ Otázkami sa ich snaží nasmerovať k tomu, že ľudia kedysi knihy odpisovali. Celkom na záver sa spýta, či vedia, kedy sa to zmenilo, resp. či vedia, kto vymyslel spôsob, ako tlačiť knihy. Na otázku asi nebudú poznať odpoveď, a preto im navrhne, že si otvoria učebnice a uvidia, či sa na tieto otázky dozvedia odpoveď.

5. 2. Uvedomenie si významu/expozícia (10 – 15 min)

Učiteľ vyzve žiakov, aby si otvorili učebnicu na strane 2. Sám predčíta nadpis a vyzve žiakov, aby si podrobne pozreli **obrázok** a povedali, čo na obrázku vidia. Žiakov nabáda, usmerňuje, pomáha im s odpoveďami, parafrázuje alebo opravuje nepresné výpovede. Postupne s žiakmi identifikuje na obrázku predmety a činnosti. Môže žiakom rôzne pomáhať, napríklad vetami typu: „Ja si myslím, že ten ujo s bradou ukladá písmená do nejakého rámika.“ Alebo: „Ten chlapec vedľa neho na písmená v rámičku nanáša farbu/atrament.“ Zároveň upozorní žiakov na neznámy predmet v pozadí a vysvetlí žiakom, že to je lis. Za pomoci výrazných gest žiakom ukáže, ako lis funguje (otočením vratidla sa pritlačí vrchná doska ku spodnej). Žiaci počas „čítania“ obrázku pravdepodobne objavia aj nápis „BIBEL“ na chrbte kníh. Učiteľ niekoľkokrát sa sebou slovo zopakuje a spýta sa žiakov, či im to slovo niečo pripomína alebo či

poznajú podobné slovo v slovenčine. Keď nebudú vedieť, vysvetlí im, že ide o Bibliu, knihu dôležitú pre kresťanov.

V závislosti od špecifik skupiny a jednotlivých žiakov ukončí učiteľ prácu s obrázkom otázkami typu: „Chcete sa dozvedieť viac? Chcete sa dozvedieť, ako to vlastne bolo? Chcete sa dozvedieť, kto je ten pán s veľkou bradou?“.

Prácu s textom prispôsobí učiteľ špecifikám skupiny a jednotlivých žiakov a zvolí si jednu zo stratégií uvedených vyššie (pozri Štruktúra kapitoly). Alebo si vyberie vlastnú stratégiu. Napríklad, prvý odsek bude pomaly predčítavať a žiaci budú súčasne čítať text potichu. Po prvom odseku sa žiakov opýta, či všetkým slovám rozumeli a prípadne vysvetlí neznáme slová a pojmy. K odseku môže žiakom položiť jednu či dve otázky na porozumenie textu. Môže pritom využiť otázku číslo jeden z otázok pod textom.

Druhý odsek môže predčítať nahlas niekto zo žiakov – učiteľ sa môže spýtať, či niekto chce čítať alebo môže niekoho určiť (ideálne lepšie čitateľa). Zopakuje postup, ktorý použil po prvom odseku. Pri tomto odseku môže pomôcť žiakom porozumieť procesu tlače upozornením na obrázky v rubrike Chceme vedieť viac na pravej strane. Pokojne aj bez toho, aby si čítali text pod obrázkami. Informácie im môže sám prečítať, povedať, parafrázovať.

Tretí odsek si môžu žiaci prečítať samostatne potichu. Následne učiteľ zopakuje postup kladenia otázok.

5. 3. Uvedomenie si významu/fixácia (5 - 10 min)

Špecifickým cieľom témy je pojem kníhtlač. Učiteľ upriami pozornosť na tento pojem napríklad vetou: „Dnes sme sa dozvedeli, že pán Gutenberg vymyslel kníhtlač a odvtedy sa knihy začali tlačiť. Čo všetko sa vám spája s pojmom (alebo

slovom) kníhtlač? Čo sa po vynájdení kníhtlače zmenilo? Povedzte, čo všetko vám napadne, keď počujete pojem/slovo knihy a kníhtlač." Pojem môže napísať na tabuľu a súčasne so žiackymi odpoveďami vytvára **pojmovú mapu**. Alebo nechá žiakov len odpovedať. Odpovede žiakov mu zároveň slúžia na priebežnú diagnostiku toho, aké predstavy si žiaci vytvorili po preštudovaní obrázka a prečítaní textu, resp. ako sa zmenili ich pôvodné prekoncepty.

Následne upriami pozornosť žiakov na pojmovú mapu v učebnici v rubrike Hľadáme súvislosti. Žiaci si samostatne alebo spolu s učiteľom preštudujú pojmovú mapu a porovnajú s tým, čo už predtým k pojmu povedali alebo čo majú v pojmovej mape na tabuli.

5. 4. Rozšírenie, doplnenie/fixácia/uvedomenie si významu (5 - 10 min)

Rubrika **Chceme vedieť viac** slúži najmä na doplnenie a dokreslenie témy, udalosti či obdobia. V tejto fáze sa odporúča využiť obrazový materiál z učebnice a doplniť ho o pripravenú sadu obrázkov k téme, ktorá sa žiakom premietne na interaktívnej tabuli. Dajú sa využiť obrázky skriptórií, prvých tlačiarň, sádzanie textu, veľké tlačiarenské stroje v 20 st. či digitálna tlač v súčasnosti. Napr:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Scriptorium#/media/File:Tavernier Jean Mielot.jpg>

[https://en.wikipedia.org/wiki/Movable_type#/media/File:Die Buchdruckerei by Daniel Chodowiecki \(150289207\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Movable_type#/media/File:Die Buchdruckerei by Daniel Chodowiecki (150289207).jpg)

<https://en.wikipedia.org/wiki/Johannes Gutenberg#/media/File:Printer in 1568-ce.png>

https://en.wikipedia.org/wiki/Printing_press#/media/File:Old Threshers Miehle Press Drum.jpg

https://en.wikipedia.org/wiki/Letterpress_printing#/media/File:Fotothek df roe-neg 0006317 023 Mitarbeiter der Druckerei Offizin Haag-Drugulin.jpg

<https://www.prepressure.com/images/New-York-Times-1942-presses-running.jpg>

<https://www.prepressure.com/images/New-York-Times-1942-presses-running.jpg>

https://www.tiger-coatings.com/fileadmin/processed/8/6/csm_fotolia_39325587_1a_feele7a9.jpg

Učiteľ môže nechať žiakov pri každom obrázku povedať, čo vidia alebo čo si myslia, že je na obrázku. Alebo učiteľ sprevádza obrázky vlastným výkladom. Rovnako možno použiť krátke videá (pripravenú minútáž), ktoré približujú tému, napr. videá, ako funguje lis:

<https://www.youtube.com/watch?v=1j5z5kmCmh8>

<https://www.youtube.com/watch?v=D7OK3FOM5gU>

Pri videách v angličtine môže učiteľ vypnúť zvuk, voľne prekladať alebo dej len komentovať. Rovnako môže nechať žiakov voľne opisovať, čo vidia.

Učiteľ môže v tejto fáze hodiny upriamiť pozornosť žiakov aj na to, že napriek vynálezu stále používame perá. Môže žiakom ukázať rôzne druhy pier, napríklad klasické plniace pero na atrament a môže nechať žiakov, aby si perá vyskúšali. Veľmi efektné je napr. použiť husie brko alebo zrezanú trstinu a atrament. Husie brko možno zakúpiť na internete, ťažšie sa však upravuje na písanie. Úprava stonky trstia nie je

náročná, trstie rastie takmer všade, stonka trstiny je hrubšia a ľahšie žiakom drží. Návod na úpravu stonky trstiny nájdete napr. v tomto videu (od druhej minúty):

<https://www.youtube.com/watch?v=YkL76Tz4ZN0>

5. 4. Reflexia/diagnostika (5 min)

Na záver každej kapitoly je zaradená rubrika **Čo sme sa dnes naučili?** Tu môže použiť učiteľ dve stratégie. Prvou je, že žiakov vyzve, aby najprv sami povedali, čo sa dnes naučili/čo si zapamätajú z dnešnej hodiny, čo sa im páčilo, čo sa im nepáčilo, čo ich zaujalo a podobne. Rovnako ich môže vyzvať, aby sa pýtali na čokoľvek, čo by sa k téme ešte chceli dozvedieť. Následne žiakov vyzve, aby si prečítali, čo sa naučili/čo zaujalo „žiakov z učebnice“. Samozrejme, môže nechať žiakov poradiť sa v dvojiciach alebo malých skupinkách a nechať ich spoločne prezentovať to, čo sa naučili.

Druhou stratégiou je, že si žiaci najprv prečítajú výpovede „žiakov v učebnici“ a až potom sami hovoria, čo si zapamätali, čo sa im páčilo alebo čo by sa ešte chceli k téme dozvedieť. V oboch prípadoch je dôležitá spontánnosť odpovedí/výpovedí žiakov. Žiaci by nemali mať dojem, že sú „skúšaní“. Každú odpoveď treba považovať za „správnu“, hoci možno celkom správna nebude.

6. Pracovný zošit

Vydavateľstvo súčasne s učebnicou pripravuje pracovný zošit. Opäť, je na vyučujúcom, kedy a ako pracovný zošit využije.

V pracovnom zošite sa ku **každéj kapitole** nachádza **jeden „pracovný list“**. Každý list pozostáva z troch úloh. **Prvá úloha** sa zameriava na rozvoj psychomotoriky a na fixáciu predstáv.

Na konci učebnice si žiaci môžu vystrihnúť jednoduché puzzle – hlavný obrázok rozstrihnutý na šesť poprehadzovaných obdĺžnikov. Obdĺžniky si majú potom žiaci „správne“ nalepiť do vyznačených políčok v pracovnom liste. **Druhá úloha** sa vzťahuje k pojmovej mape/časovej priamke/dokumentu na pravej strane učebnice. Úloha sa zameriava na fixáciu a uvedomenie si významu. Úlohy sú zväčša zamerané na dopĺňanie, priradenie, zoradenie či výber z možností. **Tretia úloha** sa zväčša vzťahuje k výkladovému textu a je rovnako zameraná na jednoduché dopĺňanie, priradenie, zoradenie či výber z možností.

Po troch pracovných listoch sa nachádza v pracovnom zošite nachádza **jedna strana** venovaná **celému tematickému celku** s názvom **Dejepis s úsmevom**. Má slúžiť na hravé opakovanie či zhrnutie. Nachádzajú sa na nej jednoduché hádanky, doplňovačky, krížovky, ale napríklad aj „stroj času“, ktorý umožňuje rozvoj afektívnej úrovne alebo dejepisný komiks, ktorý môže slúžiť ako inšpirácia na inscenáciu historickej udalosti.

7. Odporúčané obrázkové zdroje

Jednou z odporúčaných zásad pri vyučovaní žiakov s mentálnym postihnutím je zásada názornosti. Obraznú prezentáciu dejín rovnako odporúča aj štátny vzdelávací program. Žiaľ, viac obrázkov sa do učebnice nezmestilo. A už vonkoncom nebolo možné prostredníctvom učebnice naplňať obsah spojený s poznávaním kultúrnych pamiatok „vo vlastnom regióne“.

V rámci dlhodobej i bezprostrednej prípravy na vyučovanie preto učiteľom odporúčame využívať obrazové zdroje a virtuálne prehliadky na internete. V rámci prípravy si učiteľ môže vytvoriť sady obrázkov k jednotlivým témam/kapitolám alebo virtuálne pamiatky.

V učebnici ani v pracovnom zošite nie sú zaradené úlohy na samostatné vyhľadávanie pamiatok žiakmi. Vyhľadávanie na

internete vo všeobecnosti To však nevylučuje, že učiteľ takúto úlohu žiakom zadá.

Odporúčané zdroje pre dejiny Slovenska:

Wikipédia commons ponúka ucelené tematické zoznamy obrázkov, ktoré možno využiť tak pri svetových ako aj slovenských dejinách. Renesančné pamiatky na Slovensku napr. nájdete v zozname

https://sk.wikipedia.org/wiki/Kateg%C3%B3ria:Renesan%C4%8Dn%C3%A9_stavby_na_Slovensku; barokové stavby v zozname https://sk.wikipedia.org/wiki/Kateg%C3%B3ria:Barokov%C3%A9_stavby_na_Slovensku.

Obrovskú galériu obrázkov hradov a zámkov možno nájsť na stránke <https://www.hrady-zamky.sk/>. Stránka ponúka aj mapu hradov a zámkov, ktorá vám pomôže spoznávať pamiatky vo vlastnom regióne – či už formou online alebo pri plánovaní dejepisných vychádzok a exkurzií.

Mnohé hrady, zámky, kostoly či múzeá možno dnes spoznávať aj vďaka virtuálnym prehliadkam. Azda najširšiu ponúk virtuálnych prehliadok ponúka stránka <https://www.panoramyslovenska.sk/>.

Online katalóg výtvarných diel a umeleckých predmetov zo zbierok slovenských galérií a múzeí nájdete na stránkach <https://www.webumenia.sk/> a <https://slovakiana.sk/>. Obe stránky disponujú jednoduchými vyhľadávačmi i pokročilými vyhľadávacími filtrami.

Odporúčané zdroje pre svetové dejiny

Obrovské množstvo dobových prameňov, ako sú maľby, grafiky, nábytok či oblečenie v zbierkach rôznych svetových inštitúcií

umožňujú ilustrovať významné historické udalosti a obdobia. Rovnako ponúkajú priestor na tematické zameranie alebo projektové vyučovanie. Učiteľ môže so žiakmi napr. sledovať, ako sa menilo oblečenie alebo účesy. Alebo sledovať zmeny v cestnej a morskej doprave v priebehu storočí. Medzi najväčšie online zbierky umenia patria:

[Google Arts & Culture](#) spolupracuje s tisíckami múzeí a galérií na celom svete (vrátane slovenských inštitúcií) a ponúka virtuálne prehliadky a detailné zábery na diela.

[The Metropolitan Museum of Art](#) ponúka viac ako 492 000 obrazov s licenciou CC0 (verejné vlastníctvo), ktoré sú voľné na stiahnutie, zdieľanie a remixovanie.

[Smithsonian Open Access](#) umožňuje prístup k miliónom digitálnych položiek z 21 múzeí a knižníc Smithsonianovho inštitútu.

[The British Museum](#) má v online databáze takmer päť miliónov objektov, ktoré si možnosťou prezerat' vo vysokom rozlíšení.

[Louvre Museum](#) ponúka takmer pol milióna digitalizovaných diel a je jedným z najväčších zdrojov umeleckých obrazov.

Použitá literatúra:

BAJO, I., VAŠEK, Š. *Pedagogika mentálne postihnutých: psychopédia*. Sapiaientia. Bratislava, 1994

FABULOVÁ, J. *Stratégia EUR v edukácii žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím*. Metodicko-pedagogické centrum, Prešov 2015

HANTÁKOVÁ, A. *Využitie metódy ľáttlást u žiakov s mentálnym postihnutím*. Masarykova univerzita. Brno, 2021

HLEBOVÁ, A. *Parciálne kognitívne funkcie v procese stimulácie čitateľskej kompetencie žiakov s ľahkým stupňom mentálneho postihnutia*. Prešovská univerzita v Prešove. Prešov, 2021

KNECHT, P., JANÍK, T. a kol. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Paido. Brno, 2008

YANEVA, V., TEMNIKOVA, I., MITKOV, R. *Accessible Texts for Autism: An Eye-Tracking Study in ASSETS'15 Proceedings of the 17th International ACM SIGACCESS Conference on Computers & Accessibility*. Association for Computing Machinery. New York, 2015 (cit. online
https://www.academia.edu/145616833/Accessible_Texts_for_Autism
)

VALENTA, M., MICHALÍK, J., LEČBYCH, M. *Mentální postižení: v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Grada. Praha, 2012

Vzdelávací program pre žiakov s mentálnym postihnutím pre primárne vzdelávanie. Štátny pedagogický ústav, 2016

https://www.statpedu.sk/files/sk/deti-ziaci-so-svvp/deti-ziaci-so-zdravotnym-znevyhodnenim-vseobecnym-intelektovym-nadanim/vzdelavacie-programy/vzdelavacie-programy-ziakov-so-zdravotnym-znevyhodnenim-vseobecnym-intelektovym-nadanim/zakladne-vzdelavanie-primarne-vzdelavanie-nizsie-stredne-vzdelavanie/vp_pre_ziakov_s_mentalnym_postihnutyim.pdf

Netzwerk Leichte Sprache. *Die Regeln für Leichte Sprache.*

<https://www.netzwerk-leichte-sprache.de>

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR.

Informácie pre všetkých. Európske pravidlá tvorby ľahko čitateľných a ľahko zrozumiteľných informácií.

https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2017/06/SK_Information_for_all.pdf